

GYVIEJI ARCHYVAI

Gyvenimas prie Skroblaus Margionių kaimas 1913 – 1939 m.

(Iš Juozo Gaidžio atsiminimų)

Mūsų tėvų ir duona kasdieninė buvo prakaituota. Nor Marcinkonysna malūnas buvo, bet retas katras in malūnų važavo, girtas suk-davo rankom.

Kaimo vyrai miego nenorėjo, tai šeimas augino džel-delas, todėl ir duonos daugel laikėjo. Kol susukdavo porą sietuvių, tai ir miltai sudrėksta nuo prakaito. <...>

Visi norėjo žiemos šalčiams užajus šiltai apsirengti ir avių vilnos visiem buvo reikalingos, bet su avim gyvenc viename kambaryje nesnorėjo. Žiemos šalčiams užajus, dažnas ir avis laikydavo kambarysna.

Mūsų pirkaitė buvo visai maža, bet vis ciek tėvas prieg pečiaus užtverdavo užtvarinį ir tį sukišdavo avis, o viršun sudėdavo lant, kur mes, vaikai, miegodavom. Nakciu, jei kiek pajudam, avys bliauna. Bliauna avys, rėkiam ir mes, ir tokia graži susdarydavo kapela, kad cik klausykis.

Avėdavo vien tik vyžais, retas katras batus odzinius turėj.

Vasaros laiku vaikščiodavo basi, su vienom apacinėm baltom pakulinėm arba drobinėm kelnėm. Kad klynuose guzikų nebuvo, tai kartais iš neapdairumo slepiama kūno dalis pasrodzdydavo.

Vienų roz an ūlyčios daugel prisrinkusių vyrų ir moterų buvo. Krušo Anė, neiškentus juokdama ir sako:

– Jona, uždaryk tu sa zubrį.

Jonas susimėtęs atsakė:

– O, kad ir jam saulės spin-

duliai mieli. <...>

Daugel vargo matė žmonės. Privargo ir be žibalo, bet išeitį rado. Iš miško parsiveždavo lygių pušį, supjauzdavo an ilgų pagalių, priskaldzdydavo trainų ir iš trainų prilupdavo plonų balanų. Iš storo pagalio atpjauzdavo kulbį, kulbėn išgrėzdavo skylį, skylėn inkišdavo lazdu, viršun lazdos prikaldavo blėkutį, kur inkišdavo degančių balanų. Tokis prietaisas vadzinos žibincis.

Prie tokios šviesos vakarais moterys verpdavo kuodelius, vyrai pindavo vyžas, krūkuodavo pančius, lopydavo kailinius, milo kelnes... Kartais vaikus pristatydavo su bliūdu vandensio krapštyc ir prižiūrėc balanos. Per vakarų, kap pavakaroja, tai ciek prisranka dūmų, kad žmogaus nemato, ne cik to darbo.

Puodus, bliūdus ir kitokius valgymsi raikmenis liedavo iš aliuminio ar švino. Šaukštus daugiausia drozdavo iš medžio. <...>

Daugel rūpesčių žmogus turėj ir su milu. Kiek galėdami stengė pasdaryc. Atsiradavo kur kokia gaišena, iš kur tai pasrūpindavo mėlynio akmens ir iš to virzdavo milū arba pelenuose velėdavo.

Edė žmones blusos, edė

utelės, užpuolė ir blakės, katras su balanom degindavo iš sienų ir lovų.

Bet pats skaudžiausias priešas užpuolė žmones – ligos: garančka, raupai, kruvinė, adra ir niežai.

Daktarų nebuvo ir niekas jokios pagelbos serganciem žmonėm nesuteikė. Daugiausia išmirė paauglių. Labai privargo žmonės su niežais. An kūno atsirado vocys. Dzienų, prie darbo – dar pusė bėdos, bet jau nakciu, tai cik lovos braška, kap pradeda visi gramžtis. <...>

Sodžius samdė skerdzius karvių ir avių ganyc. Jis sustaisydavo pusė metro ilgio trūbą ir ilgą botagą. Anksti rytį išajis an ūlyčios, kelis kartus garsiai užtrūbina, duoda ženklų, kad visi pasruoš, ba skerdzius aina abiedoc. Po abiedai nuo pradžios kaimo pradeda varyc karves ir visom ūlyčiom trūbina, kad visi išvaryt karves. Išginus an varyklų, karves su-

laiko, atskiria avis nuo karvių ir palieka du piemenis pas avis. Vienų piemenį palaidzia in namus. Palaistas piemuo skerdžiui aciduoda lustą (maistą, katrų būna tarbon išsinešis). Tų lustų skerdzius palieka namuosna sa šeimai. Su kitais piemenim gena karves. Pietus valgydavo tep: piemenys an žolės su-

deda visų maistų, skerdzius visų supjausto, atneša kur iš balos pasėmis pilnų trūbų vandensio ir visi kartu pietau-na. Skerdzius teipogi piemenų maistų valgydavo. Kas likdavo, skerdzius visiem po lygio gabalo padalydavo. <...>

Skerdzius, kolei gano, pusryčius ir vakarienį iš eilės valgo pas tuos, kieno gano karves. Apacinius marškinius ir kelnes taip pat duodavo iš eilės. Už vyžus ir kepurį per sipką pusgortę grūdų užpila.

Skerdzius per kaimą aina rinkdamas: vasarinių dziedų, rudeninių dziedų ir kalėdinių dziedų. Kiekvienas ūkininkas duodavo mažų apvalų kepalukų duonos, kiaušės karkų arba barono šlaunį, ar kitokį gabalukų mėsos. O jeigu būna iškalbus skerdzius, tai dar išsideri saujų kanapių dėl apivarų ar kitokių dalykų...

Skerdžiui mokėdavo grūdais. Trečių dien Kalėdų visas kaimas su našuliais suain pas skerdzių. Skerdzius pastato gorcių ir po kiek gorcių būna suderėta nuo karvės, pila vadinamų sipkų. <...>

Bėgo metai. <...> Gal lenkų šlėktos, užgrobė Lietuvos kraštų, dainavo sau linksmai, o Lietuvos nuo amžių vargstančią Džukiją kamavo lenkų okupantai. <...> O visgi žmonės išlaidė savo papročius, kėlė veseiles ir krikštynas.

Kucino Mackės Kastantės buvo veseilia, ajo Musteikos kaiman už Pasrėdniko Zigmo. Parvažiavus iš šliūbo pas Rauluką graino muzika ir laukė atvažuojančio žanyko su pulku. Ant šokių atajo šeši lenkų kareiviai ginkluoti, iš parubežio. <...> Žanykui atvažiavus su pulku, margioniškiai padarė ragatką, kaip ir visadu daroma.

Pasrėdninko pabrolys Šastavicko Vincalis, kap būdamas aiguliu, kad būt daugiau juoko, iš medžioklinio šautuvo in viršū šovė. Lenkai, išgirdę šūvį, spruko pro duris ir, sugulį an Birono skiedryno, acidengė in žmonis ugnį. Žmonės sukrito an žamės. Aukų nepadarė.

Mackės priemenės siena buvo kulų suskylėta. Rauluko Baginos an kūno bliusku-tė dvi kulkos perkirto ir Šastavicko Vincalio arklys kap stojos piestu, tai priekinės kojos ryšelį kulka perajo.

Lenkai pašaudį pabėgo, o margioniškiai tep ir nespėjo jiem padėkavoc.

Tadum veseilia nebuvo tokia kap darcies. Tadum nelūžo stalai nuog visokių Arielkų, alaus ir vynu, tortų, įvairiausių kepsnių ir saldumynų...

Mūsų tėvai per veseilias tenkinos savo rankom sukta girmomis rupia duonele, grikiniiais ir bulviniais an kopistų lapų pečių keptais bly-

nais, kiaušiniiais, pienu, sviestu ir sūriais. O gėrimui – duonkubilyje užraugta, sacharina pagardinta gira.

Vestuvės vyko tep.

Žanykas, pasėmis svotų arba ir du svotus, važuodavo pas mergų sustarc. Svotas turėdavo išsiderėc pasogų. Pasogų duodavo gyvuliais, kokius cik turėdavo, pinigais, žami ir pieva. O mažai žemiai ir bežemiai kartais, kad mergos ir nematys, bet nujausdavo, kad gali gauc pasogo: žamės ar pievos, tai jau ir šniūrina paskinkį arklį su svotu in tų mergų. Kartais tekdavo pasiklausinėc ir kur gyvena. Per nakc sustardavo su tėvais ir mergu, o rytų važuodavo in bažnyčių pas kunigų užrašyc zapoviedzių (užsakų).

Kunigas per tris sekmadienius iš sakyklos praneša: tokie ir tokie aina stonan moterystės, jeigu yra kokių kliūčių – praneškite bažnyčiai. Kadu jau būdavo paskelbc visi trys zapovieziai, jaunieji gali imti šliūbų.

Per vestuves su maistu kaimynai vieni kitiem padėdavo: pririnkdavo daugel rūgštus pieno, iš to pieno pridarydavo varškės visų cėberį, pririnkdavo sviesto, sūrių, girmomis grikinių miltų stengdavos ko minkščiau prisukc.

Keliom dienom prieš vestuves kvieslys aidavo per visų kaimų prašydamas veseilion. Kvieslys, pagražindamas prašymą, prikaldėdavo įvairių gražių priežodžių, pavyzdžiui: „O mažų vaikelių karvojų lupinėc“.

Šeštadienį jaunimas susrinkdavo pas mergų ir pindavo rūtų vainikų, pindamos vainikų dainuodavo mergai dainas, kad gailėtų rūtų. Pavyzdžiui, „aš žalios rūtelės jau nenešiosiu, linksman jaunimėlin nebevaikščiosiu...“

Vainikų nupynis, jaunimas pašokdavo. Su smuiku graidamas aiguliu, kad būt daugiau juoko, Džukijoje pagarsėjis muzikantas Galevičius Motiejus, kurį visi vadzino Byzdžiuku.

Kviesliui perajus per kaimų, prašančiam į vestuves, kiekvienas ūkininkas kep-davo duoną ir išmargindavo įvairiais margilais. Bulvėje išsipjaustei – tai karvojus. O tas karvojus kap liudininkas, kad sodzien yr veseilia.

Sekmadienio rytų susrinkdavo veseilion. Tadum jokio motorizuoto transporto nebuvo, važavo cik su arkliiais. Prieš veseilių kiekvienas stengdavos arklį pašerc geriau, kad nebūt sarmatos. Vėžimus apkaišydavo medžių šakom, arklus – gėlėm, prie lankų pririšdavo kuo didesnių skambučių. Arkliam an kaklo dėdavo tam specialiai paruoštus barškulius. Sekmadienio rytų žanykas atvažuodavo pas nuotakų.

Žanyko pulkui susėdus užu stalo, nuotakų svirni dručkos (pamergės) aprangia. Muzikantas ataidavo prie svirno ir su veseiline liūdna melodija iškviečia iš svirno ir palydi lig stalo. Tadum ir nuotakas pulkas susėda užu stalo.

Tadu žanykas per vyriausią pabrolį įteikia rūtų vainikų. Pabrolys priajis prieg jaunos sako:

– Jaunoji mergela, pakelk šviesias akelas, išciesk baltų rankelį, priimk žalių rūtų vainikėlį nuo savo mylimiausio.

Jaunoji vainikų paima ir an lėkštelės palieka mažų dovanėlį. O vainikėlį dručkos prisega an jaunosios nuometo.

Prieš išvažiuojant šliūban, jaunoji, gailiai verkdam, atsisveikindama tėvus išbučiuodavo ir prie kiekvieno kaimyno priaidavo ir žemai nuslankdavo.

Muzikantas per atsisveikinimą visas laikas graidavo liūdnu melodijų. Po atsisveikinimo visi sėdos vežimuosna ir važuodavo bažnyčion.

Po šliūbo žanykas su sa pulku važuodavo in sa namus, o nuotaka in sa. Vakari žanykas su pulku atvažuodavo pas nuotakų. Kaimo vyrai žanyko pulkui darydavo ragatką (užtverdavo kelią), kad neinvazuot, reikalaudami kokio išpirkimo. Daugel iš to būdavo kalbų, juoko ir šposo.

O moterys virš stalo, prie lubų, kuo dyglesnį kabindavo vadinamų sodų, o pačios su lazdomis ir balanomis stovėdavo an suolų, saugojo, kad svotas jo nenutraukt. Jeigu svotas sodų nutraukdavo, jo pulkas turėj teisį sėscis užu stalo. O jeigu nenutraukdavo, svotas turėj stalų išpirkc.

Susėdus užu stalo, moterys koliodamos pridainuodavo visokiausių dainuškų, pavyzdžiui:

Mūs svotulis žvairys, praudos jis nepasakys,

Sakė iš bagoto krašto, nor nemoka jokio rašto.

O ca šitas bagotyrius mum parodė didzius dzyvus.

Saračkų kelnės nublukę, tįsiasį žamai nusmukę...

Po vakarienės – šokiai ir tėsias lig pirmadzenio vakaro. Pirmadzienį veseilinkai pasrėdė po kaimų čigonau-davo. Pirmadzienį vakari dėdavo kupeřį (skrynį), o jeigu kas turėdavo ir spintų an vežimo, įrišdavo raikštėmis, ten būdavo vadinamas marčios šarvas (kraitis). Vežamos skrynios turėj būc atrakintos. Viskų suruošį abu pulkai važuodavo pas jaunikę. Mergos pulkas tadum vadzinos palydai. Nuvažavus pas jaunikę, skrynias iš vežiko turėj išpirkc. Jaunuosius tėvai pascidavo su rūtų šakeli vandenin ir duonu su drusku. Toliau viskas vyksta, kap ir pas mergų vykdavo. Nu cik po vakarienės dar būdavo marčios dovanos.

Tęsinsy. Pradžia Nr. 34

Parengė
Aldona GAIDYTĖ-
ŽILINSKIENĖ
2013 m.

FOLKLORO FESTIVALIS

„DZŪKŲ GODOS“

SKIRTAS REGIONŲ METAMS

GEGUŽĖS 15-16 DIENOMIS

PROGRAMA

<p>2015-05-15 MERKINĖJE</p> <p>KONFERENCIJA „DZŪKAI IR JŲ ARTIMIAUSI KAIMYNAI“ DZŪKIJOS REGIONO ŠVIETIMO IR KULTŪROS ĮSTAIGŲ DARBUOTOJAMS DZŪKIJOS NACIONALINIO PARKO IR ČEPKELIŲ VALSTYBINIO GAMTINIO REZERVATO DIREKCIJOS MERKINĖS LANKYTOJŲ CENTRE.</p> <p>9.30-10.00 DALYVIŲ REGISTRACIJA 10.00-10.10 KONFERENCIJOS ATIDARYMAS 10.10-10.50 PROF. DR. DANGUOLĖ MIKULIENĖ (LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS). XXI A. TARMIŲ KAITA IR TARMISKUMO IŠSAUGOJIMAS 10.50-11.30 DR. VILIJA RAGAIŠIENĖ (LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS). PIETŲ AUKŠTAIČIŲ IR GRETIMŲ ŠNEKTŲ KALBINĖS NUOSTATOS 11.30-12.10 DR. NIJOLĖ BIRGELIENĖ (VARŠUVOS UNIVERSITETAS). PUNSKO KRAŠTO JAUNIMO NUOSTATOS SAVO ŠNEKTOS ATŽVILGIU 12.10-12.50 DR. ASTA LESKAUSKAITĖ (LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS). TRADICINĖS IR NAUJOSIOS PIETŲ AUKŠTAIČIŲ ŠNEKTŲ YPATYBĖS 12.50-14.00 PIETŲ PERTRAUKA 14.00-14.40 PROF. DR. VYTAUTAS KARDELIS (VILNIAUS UNIVERSITETAS). RYTŲ AUKŠTAIČIŲ VILNIŠKIŲ IR PIETŲ AUKŠTAIČIŲ PANAŠUMAI BEI SKIRTUMAI 14.40-15.30 DR. VILIJA SAKALAUSKIENĖ (LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS). ŠIS TAS IŠ PIETŲ AUKŠTAIČIŲ IR VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ KAUNIŠKIŲ LEKSIKOS GREITINIMO 17.00-19.00 LIETUVOS REGIONŲ PASAKORIŲ VARŽYTUVĖS VARĖNOS KULTŪROS CENTRO MERKINĖS FILIALE.</p>	<p>2015-05-16 MARCINKONYSE</p> <p>16.00-19.00 BAIGIAMASIS FESTIVALIO „DZŪKŲ GODOS“ KONCERTAS PRIE KASTINIO EŽERO MARCINKONYSE ESANT BLOGAM ORŪJ DZŪKIJOS NACIONALINIO PARKO IR ČEPKELIŲ VALSTYBINIO GAMTINIO REZERVATO DIREKCIJOS ETNOGRAFINĖJE SODYBOJE. DALYVAUS DZŪKIJOS REGIONO (ALYTAUS MIESTO, ALYTAUS, KAIŠIADORIŲ, LAZDIJŲ, TRAKŲ, ŠALČININKŲ, VARĖNOS, BIRŠTONO, DRUSKININKŲ SAVIVALDYBIŲ) IR PO VIENĄ FOLKLORO ANSAMBLĮ IŠ KITŲ LIETUVOS REGIONŲ (MAŽOSIOS LIETUVOS, ŽEMAITIJOS, SUVALKIJOS IR AUKŠTAIČIŲ). 19.00-21.00 VAKARONĖ, KURIOJE BUS GALIMA PAŠIMOKYTI VISŲ LIETUVOS REGIONŲ ŠOKIŲ, RATELIŲ IR ŽAIDIMŲ.</p>
---	---